

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 31

Заснований в 1996 році

Рівне – 2005

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я В З А К Л А Д А Х О С В І Т И : З Б І Р Н И К Н А У К О В И Х П Р А Ц Ь . Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 31. – Рівне: РДГУ, 2005. – 106 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії дошкільної педагогіки, історії педагогіки, методики навчання і виховання дітей дошкільного віку, їх розвитку в сім'ї і дошкільних закладах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, вихователів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний університет „Рівненський економіко-гуманітарний інститут” ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаніка);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюрів Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №2 від 30.09.2005 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 2.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2005

Key words: *humanistic direction of communication, methods and the admittances of the formation of humanistic direction of communication, lessons, games, exercises.*

Одержано редакцією 13.09.2005

УДК: 37.017

Г. В. МАРЧУК

ДОРОСЛИЙ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Резюме. *Стаття присвячена проблемі соціалізації дітей дошкільного віку та ролі дорослого у цьому процесі. Соціалізація – процес поступового входження у світ конкретних соціальних зв'язків та його освоєння. І найголовнішим чинником соціалізації особистості дитини є дорослий.*

Ключові слова: *соціалізація, соціальний досвід, соціальна компетентність.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки однією з основних ліній всебічного виховання дошкільників є формування активно-пізнавального відношення дітей до оточуючої дійсності та процес соціального становлення особистості. Першою ланкою у неперервній системі освіти є дошкільна освіта і від того, який “старт” буде дано дитині, значною мірою залежатимуть якість та динаміка особистісного розвитку, життєві установки та світорозуміння дорослої людини. У Коментарі до Базового компонента вказується, що система дошкільної освіти має забезпечувати виховання у дошкільників прихильного ставлення до людей, довіри до людського оточення, відчуття своєї захищеності ним, прагнення встановлювати та підтримувати з ним щирі стосунки; вміння розрізняти людей за ознаками статі, віку, спорідненості, соціальними ролями, приємністю; формування почуття своєї причетності до людського довкілля, здатності брати інших до уваги, рахуватися з ними [2].

Історично зумовлений процес розвитку особистості, засвоєння нею цінностей, норм поведінки, активне відтворення набутого соціального досвіду у власній діяльності та спілкуванні визначається в сучасній науці як процес соціалізації. За такого підходу мета соціалізації полягає у створенні сприятливих умов для формування соціальної компетентності вихованців, тобто процес соціалізації передбачає самоосмислення, самодостатність, соціальну активність, а не просто пасивну адаптацію індивіда до вимог соціуму.

В теперішній час інтенсивно досліджуються проблеми оновлення змісту освіти, створення належних умов для соціалізації дитини, оптимального її розвитку й виховання. Значний внесок щодо соціально-педагогічних аспектів цієї проблеми належить таким вітчизняним дослідникам, як О. Кононко, В. Кузьменко, С. Кулачківська, Т. Поніманська, О. Савченко та ін.

У сучасній педагогічній науці все більше утверджується необхідність створення таких соціальних відносин, які були б здатні забезпечувати педагогічно виважену соціалізацію вихованців. Сьогодні важливим є формування в дітей відкритості до світу людей як потреби особистості, навички соціальної поведінки; розвивати усвідомлене ставлення до себе та до своїх обов'язків, які визначаються зв'язками з іншими людьми, формувати готовність до сприймання соціальної інформації, виховувати співчуття, співпереживання, бажання пізнавати людей, робити добрі вчинки, діяти за принципами гуманізму, справедливості. Формування здатності особистості до самовизначення є головною метою дошкільного виховання.

Метою нашої статті є аналіз психолого-педагогічних основ дитячої соціалізації та ролі дорослих у цьому процесі.

В психології соціалізація є найширшим з понять, що характеризують формування особистості, оскільки воно передбачає не лише свідоме засвоєння готових знань про навколишнє і способів соціального життя, а перш за все, створення власних ціннісних орієнтацій на етапі дошкільного дитинства спільно з дорослими (батьками, педагогами). Кожна дитина народжується для життя в суспільстві. Дошкільний вік – період формування у малюка потреби, а з часом і здатності встановлювати і підтримувати контакти з оточуючими людьми, дорожити ними.

Перебування дитини в людському оточенні сприяє становленню її соціального досвіду, соціальної компетентності, досвідченості, обізнаності; у дошкільника формуються певна соціальна поведінка, здатність бути адекватним ситуації, вимогам і сподіванням авторитетних дорослих; розвиваються соціальні потреби, здібності, мотиви поведінки та діяльності. Набуття дошкільником соціального досвіду здійснюється через діяльність, спрямовану на орієнтування в ситуації пристосування до навколишнього. Значення соціального розвитку для особистісного становлення полягає, передусім, у формуванні соціальної компетентності, гарантує усвідомлення дитиною того, як слід себе поводити, щоб бути гармонійною, співзвучною з іншими, почувати себе в будь-якому товаристві комфортно.

Основним соціальним інститутом, що відповідає за соціальну зрілість дітей дошкільного віку, має бути дошкільний заклад з його консультативною та просвітницькою функціями. Саме специфіка дитячого садка, як зазначає О.Л.Кононко, сприяє полегшенню процесу входження зростаючої особистості у широкий світ реальних соціальних відносин, прищепленню навичок практичного життя, її індивідуалізації та соціалізації. Неабияку роль у цій роботі відіграють дорослі, а саме: батьки, вихователі. Найближчі дорослі, створюють певний виховний простір, який відповідає умовам духовності, захисту, раціонального дозування позитивних та негативних переживань, що давало б дитині відчуття впевненості у собі та навколишніх людях. Дорослий

презентує для дитини суспільство, займає центральне місце у духовному світі дитини, виступає носієм знань, умінь, моральних цінностей, а з іншого боку – безпосереднім організатором виховного процесу [3].

Виклад основного матеріалу дослідження. Залучення дитини до світу дорослих, до їх діяльності, до світу почуттів і переживань, тобто до всього того, чим живе суспільство – завдання, котре людство вирішує з того часу, коли стала усвідомлюватись необхідність в передачі кожному поколінню досвіду попереднього.

Проведений нами аналіз практики виховної роботи і дані констатуючого етапу експерименту засвідчують, що доросла людина постає перед дітьми в двох функціях: як носій соціального досвіду, знань про світ і як організатор процесу виховання і навчання. Кожний дорослий до моменту його “зустрічі” з дитиною вже має досить великий досвід життя в суспільстві. В цьому досвіді поєднується те, що накопичило людство в вигляді культури, традицій, побуту, моральних цінностей і було усвідомлене і прийняте дорослим. Спілкуючись з дорослим, дитина спостерігає за його діяльністю, чує його оцінки, бачить його вчинки. І хоча все це може бути і не спрямоване на дитину, дитина “вбирає” в себе цей досвід. Особливо якщо дитина не байдужа до дорослого, якщо вона його любить, прив’язана до нього, як, наприклад, до батьків. Але навіть якщо дитина спостерігає за незнайомим дорослим, який привернув її увагу своїми діями, словами і іншим, вона також щось бере для себе – стихійно, не усвідомлено. Дорослий в цей момент не думає про дітей, і дитина звичайно ж, не усвідомлює процес сприйняття спостерегаю чого факту як процес накопичення соціального досвіду. Але перша функція – дорослий – носій цінностей – може реалізувати і цілеспрямовано. Це відбувається у тих випадках, коли батьки, вихователі свідомо демонструють дитині свої оцінки, відношення, вчинки, роблячи себе зразком для наслідування, своєрідним “наочним посібником”. Така демонстрація вимагає великого таланту, почуття міри, особливо коли стосується моральних явищ [4].

З точки зору педагогіки і психології ця перша функція особливо значима для особистості, що розвивається. В основі механізму впливу на дитину лежать такі особливості дитинства, як наслідування і потреба залучитися до світу дорослих людей. Провідними є методи, які сприяють реалізації даної функції в цілеспрямованій формі. Для дитини – це спостереження, а для дорослого – організація спільної діяльності, педагогічні ситуації, показ. При стихійній формі передачі соціального досвіду в першій функції для дитини залишається значимим спостереження, а для дорослого – ілюстрація, свого внутрішнього соціально-морального світу. Вихователь повинен пам’ятати, що дитина постійно спостерігає за ним і завжди готова до наслідування. Через те така велика відповідальність дорослого перед дітьми, за те що вони можуть спостерігати і переймати. Друга функція дорослого в соціалізації особистості дитини – функція організатора процесу передачі соціального досвіду. І ця функція реалізується як цілеспрямовано, так і стихійно. Чим вища кваліфікація педагога, тим краще оволодів своєю професією, тим більшу допомогу він надасть дитині в її соціалізації. Батьки також можуть цілеспрямовано організувати процес виховання і навчання своїх дітей, збагачуючи і вдосконалюючи тим самим їх соціальний досвід. Це можливо в тому випадку, коли батьки задумуються над тим, що і як вони хочуть виховувати в своїй дитині, усвідомлено вивчають психолого-педагогічну літературу, консультуються з спеціалістами. Однак, на жаль, частіше всього батьки здійснюють такі кроки при виявленні деяких відхилень в розвитку дитини. Якщо процес розвитку дитини протікає рівно, спокійно, батьки рахують його природним і більш прихильні до стихійної форми організації допомоги дітям в їх соціалізації.

Стихійна форма організації процесу передачі соціального досвіду з боку вихователя також можлива. Однак, позитивний результат буває лише у випадку потреби в педагогічній імprovізації, швидкого вирішення непередбачуваної ситуації. Але стихійною цю форму можна назвати умовно, оскільки будь-яка педагогічна імprovізація можлива тільки якщо педагог володіє професійною майстерністю. Саме вона підказує правильний вихід з нестандартної ситуації. Доросла людина є посередником між дитиною і оточуючим її соціальним світом. Починаючи з самих перших років і на протязі всього життя дитині доводиться зустрічатися з різними людьми. В полі зору дитини знаходяться і ті дорослі, які про неї піклуються, виховують постійно, і ті, з якими вона зустрічається час від часу. Звичайно, у дитини складаються різні стосунки з кожною категорією дорослих. Але всі вони по-своєму впливають на особистість дошкільника.

Необхідно зауважити, що особистісний розвиток дитини неможливий без допомоги дорослого, але й необхідно пам’ятати про міру участі педагога в цьому процесі. Він може здійснюватись за умови, що дорослий дає дитині можливість виступати як в ролі об’єкта виховного впливу, так і в ролі суб’єкта власного розвитку. Як зазначає Т.І.Поніманська, саме відносини з дорослим презентують дитині суспільство, багатство відносин в ньому й уперше включають її в соціальну взаємодію [7].

Залучення дитини до світу дорослих – це єдиний шлях допомоги дитині стати свідомим членом суспільства. І ця місія лягає на плечі дорослих. Дорослий організовує життя дітей, забезпечує не тільки догляд за дитиною, але й розвиток, формування особистості. Вивчаючи роль дорослого у процесі соціалізації дітей дошкільного віку, ми звернулися до життєвої сфери “Люди” Базового компонента дошкільної освіти [1]. Її важливість важко переоцінити: адже саме дорослі є найголовнішим чинником соціалізації особистості дитини. Пізнання світу людей поступово стає значною духовною потребою дитини, чинником розвитку самосвідомості.

С.Я. Козлова зазначає, що за ступенем емоційної близькості, частотою контактів, можливістю для безпосереднього спостереження за поведінкою та діяльністю коло дорослих можна поділити на різні рівні наближеності до дитини. Кожний рівень характеризується трьома показниками: частотою контактів дорослих і дітей, емоційною насиченістю контактів, інформативністю. До першого рівня по праву слід віднести батьків. Тут мають місце всі три показники. Близький до цього рівня другий, куди можна віднести працівників

дошкільного закладу. Ведучу роль в даному випадку відіграє інформативність, але дуже важлива і емоційна насиченість. Ці два рівні наближеності можна віднести до "інтимного кола спілкування" дітей і дорослих. Для третього рівня наближеності характерні ситуативні, навіть одиничні контакти, різний ступінь емоційної і інформативної насиченості. Тут можна говорити про людей, поведінку яких діти спостерігають на вулиці, в транспорті, а також тих, яких вони бачать рідко і спостерігають в якійсь визначеній діяльності. До четвертого рівня можна віднести тих дорослих, про існування яких діти знають, але ніколи не зустрічали їх безпосередньо, а можливо і не можуть зустріти, якщо це герої літературних творів, кінофільмів і т. д.

Перший досвід соціальної поведінки дитина набуває в родині, яка об'єднує найрідніших людей спільними переживаннями, взаємними любов'ю, турботою, обов'язками. У житті дитини протягом її перших семи років домінують соціалізуючі впливи сімейного оточення. Сім'я як безпосереднє соціальне оточення має максимальні, порівняно з будь-якими соціальними інститутами, можливості для поступового залучення зростаючої особистості до світу соціальних і емоційних цінностей, до виконання незнайомих і водночас соціально значущих ролей, до оволодіння знаннями, вміннями й навичками, необхідними дитині для становлення її соціальної компетентності. Перший досвід спілкування в сім'ї є для дитини тим підґрунтям, на якому будуватимуться її взаємини з людським оточенням, спочатку з найближчим, а часом і з далеким. Отже, першою фазою соціалізації дитини є виховання в сім'ї [8].

Другою фазою соціалізації є формування зростаючою особистістю початкових соціальних зв'язків поза межами родинних стосунків. Ці зв'язки діти перших років життя встановлюють з ровесниками і новими дорослими в дошкільному закладі. Як провідник дитини у широкий світ виступає вихователь. Одним з основних завдань, що стоїть перед вихователем, є підготовка дитини до входження у широкий соціальний світ.

Навколишній світ людей – складний, різноманітний, багато в чому незрозумілий дошкільнику. Зорієнтувати дитину в ньому, систематизувати і поглибити її уявлення про знайоме, озброїти її новими відомостями – важливі складові діяльності педагога, спрямованої на збагачення соціально-емоційного розвитку зростаючої особистості. Дітей, що відвідують дошкільний заклад, слід учити розуміти значення виховної діяльності, а відтак формувати в них уявлення про те, що вихователі, поряд з батьками – найближчі дорослі, порадики, друзі дітей. До них слід виявляти повагу, турботу, розуміти їхню авторитетність. Дітей учать прислухатись до порад і настанов педагогів, звертатись до них із запитаннями та по допомогу, не заважати, не засмучувати своїх наставників, бути готовими зробити їм приємність своїми вчинками, виправдати довіру. Діти повинні виявляти готовність до спілкування з вихователем та ініціативу в спільній діяльності з ним, радіти схваленням, цінувати довіру.

Показниками сформованості соціального досвіду є взаємодія з дорослим, вміння вести себе у відповідності з правилами поведінки, успішно діяти під керівництвом дорослого або разом з ним, вміння користуватися допомогою дорослого, дякувати за неї; виявлення дитиною симпатії до подібних собі, прагнення реалізувати чужі ідеї і наслідувати прикладу, співчуття і допомога іншим, контроль своїх імпульсів, виконання правил поведінки в групі у відсутність вихователя, знання структури своєї сім'ї, знання про життя в суспільстві. Така їх конкретизація схвальна, так як має значну практичну цінність. Однак, на наш погляд, соціальний досвід дитини формується в першу чергу під впливом дорослого і на його прикладі. Адже дорослий є носієм знань, соціального досвіду та об'єктом наслідування [5].

Висновки. Діти старшого дошкільного віку цікавляться взаєминами дорослих, розмовляють про них між собою, роблять висновки й узагальнення. Таким шляхом вони узагальнюють деякі соціальні поняття. В організованому педагогічному процесі дошкільного закладу знання дітей уточнюються і розширюються. Поступово у них складаються правильні уявлення про суспільне життя людей, про їх відносини між собою. Знання викликають переживання, поглиблюють почуття, сприяють формуванню взаємовідносин з дорослими. Тому дуже важливо вміти правильно відбирати пізнавальний матеріал. Світ дорослих людей приваблює дитину. Вона бачить в дорослій людині, звичайно ж не усвідомлюючи того, перспективу власного розвитку, шукає свій ідеал, вибирає для наслідування з різноманітної діяльності, яку спостерігає, визначену і притаманну конкретній людині. І щоб ввести дитину в складний світ людських взаємин, необхідна допомога дорослого.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К.: Ред. ж-лу "Дошкільне виховання", 1998. – 62 с.
2. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні / Наук. ред. О. Л. Кононко. – К., 2003. – 243 с.
3. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві). – К.: Освіта, 1998. – 255 с.
4. Козлова С.А. Теория и методика ознакомления дошкольников с социальной действительностью. – М., 1998. – 245 с.
5. Кузьменко В.У. Соціальна компетентність дошкільнят: особливості, показники та шляхи розвитку // Дошкільне виховання. – 2001. – № 9. – С. 11.
6. Поніманська Т.І. Формування соціальної компетентності дитини // Нова педагогічна думка. – 1998. – № 2. – С. 14-19.
7. Поніманська Т.І. Люди і я. Світ дорослих як чинник соціалізації особистості дитини // Дошкільне виховання. – 1999. – № 8. – С. 14
8. Поніманська Т.І. Дитина і соціум // Дошкільне виховання. – 2004. – № 8. – С. 4.

Резюме. Стаття посвячена проблеме социализации детей дошкольного возраста и роли взрослого в этом процессе. Социализация – процесс постепенного вхождения в мир конкретных социальных связей и его освоения. И главнейшим фактором социализации личности ребенка является взрослый.

Ключевые слова: социализация, социальный опыт, социальная компетентность.

The Summary. The Article is dedicated to problem to socializations of preschool children and dug adult in this process. The Socialization – a process of the gradual entering in the world of the concrete social relationships and his(its) mastering. And the most main factor to socializations to personalities child is adult.

The Keywords: socialization, social experience, social competent.

Одержано редакцією 14.09. 2005

УДК: 37.034

О.І. КОСАРЄВА

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО СТАВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО ЧЛЕНІВ СВОЄЇ СІМ'Ї

Резюме. В даній статті висвітлені результати експериментального дослідження особливостей емоційного ставлення старших дошкільників до членів своєї сім'ї (зокрема до батька, матері, брата чи сестри).

Ключові слова: емоційні прояви, емоційне ставлення, сімейні взаємини.

Постановка проблеми. Процес формування людської особистості невіддільний від соціального середовища, в якому вона живе і діє. З першого дня життя дитина тісно зв'язана з іншими людьми і не може розвиватися як особистість без спілкування та взаємодії з ними.

Гармонійне співіснування дитини у довіллі передбачає її компетентність у світі емоцій і почуттів. Зміст цієї компетентності визначено державним стандартом – Базовим компонентом дошкільної освіти, це насамперед: орієнтування дитини у назвах та специфіці проявів основних емоцій (інтересу, радості, подиву, горя, гніву, огиди, презирства, страху, сорому, провини) уміння передавати їх мімікою, жестами, словами; встановлення причинно-наслідкових та смислових зв'язків між подіями життя, своїми переживаннями та виразом обличчя; уміння адекватно реагувати на різні життєві події, стримувати негативні емоції, співвідносити характер емоційної поведінки з її наслідками для оточуючих [1].

Проте, як показують практика та спеціальні дослідження, дитина не в змозі самостійно вирішити ці завдання, оскільки розвиток емоційної сфери, перехід від первинних (органічних) емоцій до вторинних (культурних) не є наперед заданим, обов'язковим [5]. Цей процес проходить довгий, складний, суперечливий шлях. Як підкреслював О.В. Запорожець [4], процес інтеріоризації соціальних вимог, моральних норм і правил поведінки надто складний, більш складніший, ніж процес інтеріоризації інтелектуальних дій, і залежить від певних чинників. Важливу роль в цьому процесі відіграє авторитетний для дитини дорослий. Характер його взаємин з оточуючими, його поведінка та афективні реакції на різні події задають для дитини еталон не тільки способів дій, але й емоційного ставлення до людей. У дослідженнях О.В. Запорожця, В.К. Котирло, Г.Д. Кошелевої, О.І. Кульчицької, Я.З. Неверович, Л.П. Стрелкової та ін. доведено, що строки появи тих або інших емоцій, виразність їх експресивного компонента, частота емоцій та їх діапазон, вміння регулювати свої переживання значною мірою залежать від досвіду спілкування дитини з дорослим, від організації різноманітної емоційно насиченої діяльності дітей.

Отже, лише у взаємодії з дорослими здійснюється соціалізація емоцій, засвоюються певні еталони, норми, правила прояву емоцій, обумовлені певним рівнем розвитку суспільства. Без емоційного контакту, побудованому на довірі прихильності, неможлива істинна передача загальнолюдських цінностей.

Разом з тим, у повсякденному житті під час спілкування дорослого з дитиною спостерігається односпрямованість емоційних проявів: дитина частіше виступає об'єктом прояву почуттів з боку дорослого, що звужує діапазон розвитку її емоційної сфери. Іноді вона потрапляє в такі ситуації, коли вимушена приховувати або пригнічувати свої почуття, що також негативно впливає на становлення емоційної сфери. Однією з причин недостатньо розвиненої емоційно-почуттєвої сфери дошкільника, обмеженості його експресивних засобів спілкування дослідники вбачають у тому, що діти в більшості випадків не вміють сприймати і розрізняти емоційні стани, адекватно реагувати на них. Фахівці, зокрема О.Л. Кононко [2], такий стан проблеми емоційного розвитку дошкільника пояснюють тим, що і сьогодні ця проблема лишається недостатньо розробленою науковцями.

Метою даної статті є аналіз результатів експериментального вивчення особливостей емоційного ставлення старших дошкільників до членів своєї сім'ї.

Результати експериментального дослідження. Наше емпіричне дослідження особливостей емоційного ставлення старших дошкільників до членів своєї сім'ї проводилось з дітьми старшого дошкільного віку і включало в себе два етапи. На першому етапі для отримання уявлення про особливості сприйняття дошкільниками внутрішньосімейних взаємин використовувала проективна методика "КМС – кінетичний малюнок сім'ї" Е. Бернса, С. Кауфмана (1986). Використовуючи цю методику, ми передбачали, що малюючи, діти несвідомо висловлюють своє ставлення до намальованого, проявляючи навіть ті почуття, які свідомо не визнають або не можуть висловити іншими засобами. При аналізі дитячих малюнків ми використовували: 1)

ЗМІСТ

<i>Поніманська Т.І.</i> Гуманістичне виховання дітей дошкільного віку як педагогічна взаємодія.....	4
<i>Плохій З.П.</i> Типи емоційно-ціннісного ставлення дошкільників до природи.....	7
<i>Дичківська І.М.</i> Інноваційна позиція викладача у розвитку творчої індивідуальності студента – майбутнього педагога.....	11
<i>Горопаха Н.М.</i> Співпраця дошкільного закладу та родини у вихованні екологічної культури дітей.....	15
<i>Янцур Л.А.</i> Особливості організації та педагогічне супроводження образотворчої діяльності на різних етапах художньо-творчого зростання особистості дитини.....	21
<i>Крайнова Л.В.</i> Інтелектуально-мовленнєвий розвиток дошкільників засобами ознайомлення з елементами природничої історії.....	27
<i>Безлюдна В.І., Корчакова Н.В.</i> Самопрезентаційна складова педагогічної діяльності вихователя дитячого садка.....	31
<i>Маліновська Н.В.</i> Особливості розвитку фонематичного слуху та навичок звукового аналізу слів у дошкільників.....	34
<i>Степанова О.І.</i> Активізація пізнавальної діяльності дошкільників у процесі засвоєння лексики рідної мови.....	37
<i>Белова С.А.</i> Мотивація навчальної діяльності учнів у бременських експериментальних школах початку ХХ ст.....	40
<i>Шевчук А.С.</i> Спецкурси як умова забезпечення професійної спрямованості освіти майбутнього педагога – дошкільника.....	43
<i>Меналюк Г.Ф.</i> Формування доведень у дошкільнят в процесі оволодіння математикою.....	48
<i>Борова В.Є.</i> Вплив чуття мови на розвиток мовлення дошкільника.....	52
<i>Козлюк О.А.</i> Методи і прийоми формування гуманістичної спрямованості спілкування дітей дошкільного віку.....	54
<i>Марчук Г. В.</i> Дорослий як чинник соціалізації дітей дошкільного віку.....	56
<i>Косарева О.І.</i> Особливості емоційного ставлення старших дошкільників до членів своєї сім'ї.....	60
<i>Мірошина Г.Г.</i> Компоненти культури управлінської діяльності керівника сучасного дошкільного навчального закладу.....	64
<i>Попова І.І.</i> До питання психології сприймання дитиною-дошкільником літературного твору в науковій спадщині О.В. Запорожця.....	67
<i>Глінчук Ю.О.</i> Виховання почуття милосердя дітей молодшого шкільного віку в процесі значущої для них діяльності в умовах кардіоревматологічного санаторію.....	69
<i>Врочинська Л.І.</i> Виховання гуманної поведінки у старших дошкільників засобом гри.....	73
<i>Єлманова С.В.</i> Динаміка розвитку допитливості в дошкільному віці.....	77
<i>Ігнатенко Л.П.</i> Художня література як засіб виховання патріотичних почуттів дітей старшого дошкільного віку.....	81
<i>Кравець Л. М.</i> Рівні вивчення рефлексивного компоненту педагогічної діяльності.....	84
<i>Герасимчук Ю.О.</i> Особливості формування професійно-пізнавальних інтересів у студентів – майбутніх вчителів іноземної мови.....	88
<i>Лещенко Г.П.</i> Перспективність у формуванні мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку та учнів початкових класів.....	92
<i>Онищук І.А.</i> Актуальність проблеми художньо-естетичних інтересів дітей старшого дошкільного віку.....	96
<i>Одерій Л.Є.</i> Розвиток художньо-творчих здібностей дошкільників як актуальна проблема сучасної педагогіки.....	99

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 31

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника *Поніманська Т.І.*
Відповідальний за підготовку збірника до видання *Яциур М.С.*
Технічний редактор *Кравчук В.Ю.*
Комп'ютерна верстка *Лазарчук В.В.*

Здано до набору 26.09.2005 р. Підписано до друку 30.09.2005 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 16,27. Обл. вид. арк. 16,51. Замовлення № 2/1. Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки
і трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ
ОСВІТИ: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного
університету. Випуск 31. — Рівне: РДГУ, 2005. — 106 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 2.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії дошкільної педагогіки, історії педагогіки, методики навчання і виховання дітей дошкільного віку, їх розвитку в сім'ї і дошкільних закладах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, вихователів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
ПП Самборський І.О.
33028 м. Рівне, вул. Толстого, 3